

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA ESTETIK TARBIYANING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Ro‘ziboyeva Ma‘mura Abdunabiyevna

*Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya
Instituti Pedagogika va psixologiya kafedrasida p.f.f.d. (PhD) dotsent*

74mamuraxon@gmail.com

Umida Jo‘raqulova

*Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya
instituti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida estetik tarbiyani shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilingan. Estetik tarbiyaning shaxs kamolotidagi o‘rni, uning o‘quvchilarning hissiy, ijodiy va axloqiy rivojlanishiga ta‘siri yoritilgan. Shuningdek, ta‘lim jarayonida estetik tarbiyani tashkil etish usullari, o‘qituvchining roli hamda zamonaviy axborot muhitining estetik didga ta‘siri ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: estetik tarbiya, boshlang‘ich ta‘lim, pedagogika, psixologiya, estetik did, ijodiy fikrlash, ma‘naviy rivojlanish, ta‘lim jarayoni, milliy qadriyatlar

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida ta‘lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlay oladigan, yuksak ma‘naviyatli shaxsni tarbiyalashdan iborat. Bunday shaxsni shakllantirishda estetik tarbiya muhim o‘rin egallaydi. Chunki estetik tarbiya insonning nafaqat tashqi go‘zallikni idrok etish qobiliyatini, balki uning ichki dunyosini, ruhiy olamini va hayotga bo‘lgan munosabatini ham shakllantiradi.

Estetik tarbiya orqali o'quvchilarda go'zallikni his etish, uni anglash, qadrlash va yaratish kabi muhim sifatlar rivojlanadi. Bu esa o'z navbatida ularning tafakkur doirasini kengaytiradi, ijodiy fikrlashini rivojlantiradi hamda ma'naviy kamolotiga xizmat qiladi. Go'zallikni anglash qobiliyati faqat san'at asarlarini tushunish bilangina cheklanmaydi, balki tabiatdagi uyg'unlikni, insonlar o'rtasidagi samimiy munosabatlarni, kundalik hayotdagi tartib va nafosatni ham o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi estetik tarbiyani shakllantirishda alohida ahamiyatga ega bo'lib, bu davrda bolalarning hissiy va tasavvuriy rivojlanishi faol kechadi. Ular atrof-muhitni ko'proq emotsional va obrazli tarzda qabul qiladi. Shu sababli bu yoshda berilgan estetik ta'sirlar bolaning ongida chuqur iz qoldirib, uning kelajakdagi didi va dunyoqarashining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlari estetik tarbiyani shaxs rivojining ajralmas qismi sifatida talqin etadi. Ushbu jarayon o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning hissiy-intellektual rivojiga, ijodiy salohiyatining ochilishiga va axloqiy sifatlarining shakllanishiga xizmat qiladi. Shu jihatdan qaraganda, estetik tarbiya ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida tizimli va maqsadga yo'naltirilgan holda amalga oshirilishi lozim.

Shuningdek, bugungi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi o'quvchilarning estetik didiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Turli media vositalar orqali tarqalayotgan axborotlar bolalarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim omilga aylanmoqda. Biroq bu axborotlarning barchasi ham estetik jihatdan mukammal emas. Shu bois o'quvchilarda to'g'ri estetik qarashlarni shakllantirishda pedagogik yondashuvni kuchaytirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik tarbiyaning pedagogik-psixologik asoslarini o'rganish, uning samarali yo'llarini aniqlash va amaliyotga joriy etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik tarbiyani shakllantirish murakkab va ko'p qirrali pedagogik-psixologik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. Mazkur yosh davrida bolalar borliqni asosan hissiy-obrazli tarzda qabul qiladi, bu esa estetik ta'sirlarning samaradorligini oshiradi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida idrok, tasavvur va hissiyot faol rivojlanish bosqichida bo'ladi. Ular ranglar, tovushlar, shakllar va obrazlarga nisbatan yuqori sezgirlikka ega. Aynan shu sezgirlik estetik tarbiya uchun qulay zamin yaratadi. Estetik faoliyatlar — rasm chizish, musiqa tinglash, badiiy matnlarni o'qish — o'quvchilarning nafaqat tasavvurini, balki ijodiy fikrlashini ham rivojlantiradi. Shu bilan birga, bu faoliyatlar diqqatni jamlash, kuzatuvchanlik va emotsional barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Pedagogik jihatdan estetik tarbiya quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

Birinchi, o'quvchilarga go'zallik haqidagi nazariy bilimlarni berish. Bu jarayonda o'quvchilar estetik tushunchalar — go'zallik, uyg'unlik, nafasat kabi kategoriyalar bilan tanishtiriladi.

Ikkinchi, ularni estetik faoliyatga jalb etish. O'quvchilar ijodiy ishlar orqali (rasm chizish, qo'l mehnati, sahna ko'rinishlari) o'z qobiliyatlarini namoyon etadi.

Uchinchi, estetik munosabat va didni shakllantirish. Bu esa o'quvchilarning kundalik hayotida go'zallikni ko'ra olish va uni qadrlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ta'lim jarayonida estetik tarbiyani samarali tashkil etish uchun fanlararo integratsiya muhim ahamiyatga ega. Masalan, ona tili darslarida badiiy matnlarni ifodali o'qish orqali o'quvchilarning estetik idroki rivojlantiriladi. Matematika darslarida shakllar uyg'unligi va tartib orqali estetik tushunchalar berilishi mumkin. Tabiatshunoslik darslarida esa tabiat go'zalligini kuzatish orqali estetik his-tuyg'ular

shakllantiriladi. Bu yondashuv estetik tarbiyani yagona tizimga keltirishga yordam beradi.

Amaliy jihatdan estetik tarbiyani rivojlantirishda quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

- **Kuzatish metodi** — o‘quvchilarni tabiat, san’at asarlari va atrof-muhitni kuzatishga yo‘naltirish;
- **Suhbat metodi** — go‘zallik haqida fikr almashish orqali estetik tafakkurni rivojlantirish;
- **Ijodiy faoliyat metodi** — rasm, qo‘g‘irchoq teatri, hikoya tuzish orqali ijodkorlikni rag‘batlantirish;
- **Taqqoslash metodi** — chiroyli va xunuk, tartibli va tartibsiz holatlarni solishtirish orqali estetik baho berishni o‘rgatish.

Shuningdek, sinfdan tashqari faoliyatlar ham estetik tarbiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Turli bayram tadbirlari, ko‘rgazmalar, ekskursiyalar va teatr sahnalari o‘quvchilarning estetik didini rivojlantiradi. Bunday tadbirlar ularning mustaqil fikrlashini rag‘batlantiradi va go‘zallikni yaratishga undaydi. O‘qituvchining roli bu jarayonda hal qiluvchi omillardan biridir. O‘qituvchi estetik jihatdan yetuk, nutqi ravon, muomala madaniyati yuqori bo‘lishi kerak. Uning tashqi ko‘rinishi, darsni tashkil etish uslubi va o‘quvchilar bilan munosabati estetik tarbiya vositasi sifatida xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, amaliyotda estetik tarbiya yetarli darajada tizimli yo‘lga qo‘yilmagan. Ko‘pincha u faqat ayrim fanlar bilan cheklanadi. Natijada o‘quvchilarda estetik qarashlar to‘liq shakllanmaydi. Shu sababli estetik tarbiyani barcha fanlar bilan integratsiya qilish zarur.

Yana bir muhim omil — zamonaviy axborot muhiti hisoblanadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilarning estetik didiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ba'zan bu muhit noto'g'ri estetik qarashlarni ham shakllantirishi mumkin. Shu bois o'qituvchi va ota-onalar tomonidan axborot oqimini nazorat qilish, o'quvchilarda tanqidiy va estetik fikrlashni rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik tarbiya shaxs kamolotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot tahlillari shuni ko'rsatadiki, estetik tarbiya o'quvchilarning nafaqat go'zallikni idrok etish qobiliyatini rivojlantiradi, balki ularning emotsional barqarorligi, ijodiy fikrlashi va axloqiy sifatlarining shakllanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida estetik tarbiyani to'g'ri tashkil etish keyingi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, mavjud amaliyot tahlili estetik tarbiya ko'pincha tor doirada, asosan san'at fanlari bilan cheklanib qolayotganligini ko'rsatadi. Bu esa o'quvchilarda estetik dunyoqarashning yetarli darajada shakllanmasligiga olib kelmoqda. Demak, estetik tarbiyani tizimli, izchil va fanlararo integratsiya asosida tashkil etish zarur. Zamonaviy axborot muhitining kuchayishi ham estetik tarbiya jarayoniga yangi talablarni qo'yimoqda. O'quvchilar turli axborot oqimlari ta'sirida shakllanayotganligi sababli, ularda mustaqil estetik baho berish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- Ta'lim jarayonida estetik tarbiyani barcha fanlar bilan integratsiyalashgan holda tashkil etish;

- Darslarda ko‘rgazmali vositalar, badiiy materiallar va interaktiv metodlardan keng foydalanish;
- O‘quvchilarni ijodiy faoliyatga muntazam jalb etish (rasm, sahna, hikoya tuzish va boshqalar);
- Sinfdan tashqari estetik yo‘nalishdagi tadbirlarni tizimli ravishda o‘tkazish;
- O‘qituvchilarning estetik madaniyatini oshirishga qaratilgan metodik ishlarni kuchaytirish;
- O‘quvchilarning axborot muhitidan foydalanishini pedagogik nazorat ostiga olish va ularda estetik tanqidiy fikrlashni shakllantirish.

Xulosa qilib aytganda, estetik tarbiya boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini har tomonlama rivojlantirishning muhim omili bo‘lib, uni samarali tashkil etish orqali barkamol avlodni tarbiyalashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.* – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq.* – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Davletshin M.G. *Umumiy psixologiya.* – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.
4. *Pedagogika nazariyasi va tarixi.* – Toshkent: Fan, 2010.
5. Qodirov B.R. *Ta’lim jarayonida tarbiya masalalari.* – Toshkent, 2015.